

Warszawa, 3 marca 2020 r.

prof. dr hab. Grzegorz Leszczyński
Uniwersytet Warszawski
Wydział Polonistyki

Opinia promotorska o pracy doktorskiej p. mgr Anny Czernow
Strategie karnawalizacji w prozie fantastycznej lat 1865–1950 kierowanej do młodych odbiorców.

Jest to praca nowatorska, oparta na samodzielnych rozpoznaniach Doktorantki, wieloletnich kwerendach bibliotecznych, badaniach źródłowych i analizie stanu badań obcojęzycznych. Metodologiczną podstawą prowadzonych rozpoznań jest Bachtinowska teoria karnawału i karnawalizacji, przed kilkunastoma laty wprowadzona do refleksji naukowej nad literaturą i książką dziecięcą przez prof. Marię Nikolajewą. Mgr Anna Czernow umiejętnie spaja koncepcje interpretacyjne wypracowane przez Bachtina i jego kontynuatorów z narratologią, strukturalizmem i kulturową teorią literatury, w mniejszym stopniu krytyką tematyczną. Z Bachtinowskiej perspektywy Doktorantka omawia kanoniczne powieści fantastyczne dla młodego wieku – prozę Carrolla, Brzechwy, Travers, Lindgren, Barriego i Korczaka, a także Jansson i Makuszyńskiego. W obszarze rozpoznań znajdują się analizowane kontekstowo utwory antycypujące strategie karnawalizacji. Z rozmachem i wnikliwie Autorka omawiane nurty kulturowe, zwłaszcza te, wobec których opozycyjnie sytuuje się retoryka i poetyka karnawału.

W centrum analiz prowadzonych w pierwszym rozdziale sytuują się błazeńskie postaci literackich protoplastów. Jak dowodzi Doktorantka, jest to najbardziej fundamentalna i najpowszechniej wykorzystywana strategia karnawalizacji, pozwala przyjąć obrazoburczą perspektywę postrzegania świata i w naturalny sposób wykorzystać koncepcję świata na opak: na szczycie hierarchii społecznej zostaje usytuowane dziecko, zdetronizowany zostaje dorosły, skazany na miejsce najniższe (wyjątek stanowią te postaci dorosłych, które ocaliły wewnętrzną wolność wyrażającą się w myśleniu i zachowaniach właściwych wyobrażeniom dziecięcym). Analogiczną funkcję karnawalizacyjną pełnią, jak dowodzi mgr Czernow, groteskowe figury adolescencji, obrazowanej przez zaskakujące dynamizmem metamorfozy fizyczne postaci, jak i motywy inicjacyjne; w tej części rozprawy Autorka w oryginalny, odkrywczy sposób wskazuje na powiązanie motywów dojrzwania i śmierci (umieranie, mrok i niepewność to swoiste "motywy klucze" dynamizujące skarnawalizowany obraz świata, życia i człowieka). Wnikliwie została przeprowadzona analiza motywu dzieci, które przejmując władzę doprowadzają do groteskowej destrukcji adultocentrycznej wizji świata. Wykorzystała tu Autorka pełen rezerwuar sugestii

interpretacyjnych Bachtina. Część kolejna rozprawy została poświęcona intertekstualnym, w dużej mierze nieznanym, nacechowanym ironią, satyrycznym i pastiszowym nawiązaniom prozy Carrolla, Lindgren, Korczaka, Barriego, Nesbit, Travers, Brzechwy i Jansson – do rozpowszechnionych w XIX w. utworów dydaktycznych, szczególnie biografii świętych dzieci. Tę część dysertacji zamyka wnikliwa analiza porównawcza strategii karnawalizacyjnych zastosowanych przez Collodiego i Makuszyńskiego.

Praca ma charakter syntetyczny, omawia i problematyzuje strategie karnawalizacji w zorientowanych na dziecięcą publiczność czytającą utworach literackich, funkcje tego rodzaju zabiegów artystycznych w tekstach, zwłaszcza konsekwencje w warstwach ideologicznych. Autorka zasadniczo nie poddaje rozpoznaniu kierunków rozwoju i dynamiki przemian strategii karnawalizacyjnych w omawianym okresie, wskazuje raczej na rewolucyjny pod względem ideologicznym charakter „Alicji w krainie czarów” i dowodzi, że zwieńczeniem Carrolowskich doświadczeń jest powstała niemal wiek później „Pippi Långstrump.”

Zasadniczą tezą Autorki, znajdującą potwierdzenie w prowadzonych analizach i umiejętnie zebranych wnioskach, jest stwierdzenie, zgodnie z którym "glebą", dzięki której strategie karnawalizacyjne miały szansę krystalizacji w literaturze zorientowanej na odbiorców dziecięcych, jest opresja dorosłych, z jednej strony skutkująca instrumentalnym wykorzystywaniem twórczości literackiej jako wyśmiewanej „tuby dydaktycznej”, z drugiej strony wyzwalająca strategie antyopresyjne: śmiech, drwinę, detronizację dorosłych, wizję świata na opak. To właśnie opresja przyczyniła się do tryumfu karnawału jako czasu literackiej wolności ciemionych dzieci. W tezach p. mgr Czernow wyraźne są więc nawiązania do koncepcji antypedagogicznych.

Praca z naddatkiem spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim.

Gregor Lenarz